

УДК 330.101.541

Детінізація економіки як пріоритет економічної безпеки України

Мазур Ірина Іванівна,
доктор економічних наук, доцент

Тіньова економіка в Україні набула такого розвитку і поширення, що у поєднанні із загальною криміналізацією суспільства почала загрожувати не лише економічній, а й національній безпеці держави. Тому ці проблеми посіли одне з провідних місць у діяльності органів держаної влади України. Але практичні дії мають супроводжуватися теоретичними узагальненнями, оскільки саме вони уможливають уникнення різних трактувань одних й тих самих понять, а отже, необ'єктивного оцінювання ситуації [1, с. 155–165].

Варто зазначити, що за радянських часів не лише в Україні, а й в усіх колишніх республіках не було визначене поняття *економічна безпека*, оскільки, як вважалося, в цьому не було необхідності. Адже радянська економіка є ефективною, а тому й не зазнає впливу ані внутрішніх, ані зовнішніх загроз.

Сьогодні в Україні та в інших країнах з трансформаційною економікою чітко усвідомлюється необхідність забезпечення економічної безпеки

- У статті розглядається процес тінізації української економіки, який значною мірою стримує соціально-економічний розвиток країни, створює економічну загрозу. Пропонується детінізація економіки України як один з основних шляхів забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: тіньова економіка, детінізація економіки, позаподаткова економіка, економічна загроза, економічна небезпека, економічна безпека.

- В статье рассматривается процесс тенизации украинской экономики, значительно сдерживающий социально-экономическое развитие страны, создает экономическую угрозу. Предлагается детенизация экономики Украины как один из путей обеспечения экономической безопасности.

Ключевые слова: теневая экономика, детенизация экономики, вменалоговая экономика, экономическая угроза, экономическая опасность, экономическая безопасность.

- The exposure of black economy as a priority of economic security in Ukraine.

The autor of the article shows Ukrainian black economy process, which restrains socio-economic development of the country and creates economic menace.

The exposure of black economy in Ukraine is suggested as one of the main ways of guaranteeing economic security.

Key words: black economy, the exposure of black economy, nontax economy, economic menace, economic danger, economic security.

держави. Проте ефективність функціонування інститутів економічної безпеки ще вкрай низька.

Теоретико-методологічні аспекти проблеми детінізації економіки в контексті економічної безпеки досліджували західні вчені: П. Гутманн, Є. Фейг, Д. Блейдс, Я. Арвай, Б. Даллаго та ін. Серед вітчизняних варто назвати О. М. Бандурку, З. С. Варналія, В. М. Геєця, В. О. Гончарову, В. Е. Духова, В. Г. Задорожного, П. О. Іващенко, В. І. Кириленка, Т. Т. Ковальчука, В. І. Мунтіяна, В. М. Поповича, Є. Л. Стрельцова, С. В. Тютюн-

никову та інших. Російські вчені також займалися цим питанням, серед них треба зазначити С. Глінкіну, Т. І. Корягіну, Є. А. Олейникова, В. К. Сенчагова та ін. При цьому теоретична розробка зазначеної проблеми ще не набула належного рівня.

Суперечності в трактуванні економічної безпеки в нормативних документах призводять до непорозумінь економічного захисту господарюючих суб'єктів. Тому необхідно спочатку визначити, що таке «економічна небезпека» та «економічна загроза». *Економічна загроза*, за визначенням колективу авторів монографії «Основи економічної безпеки» [2, с. 10–11], – це потенційна можливість завдання шкоди суб'єктам господарської діяльності з боку окремих чинників внутрішнього і зовнішнього середовища. Тобто поява загрози – це потенційна можливість економічних втрат суб'єкта господарювання. Отже, економічна природа загрози має потенційний характер. Тому усвідомлення суб'єктом господарювання ймовірності економічної загрози дає йому можливість її уникати. На відміну від економічної загрози *економічна небезпека* у трактуванні зазначених авторів – це конкретна і безпосередня, реальна форма виявлення загрози, що має ймовірну математичну інтерпретацію [2, с. 11]. Тобто реальна економічна небезпека з потенційної загрози перетворюється на реальний чинник, що має граничні показники від нуля до одиниці. Саме до економічної небезпеки можна віднести тіньову економіку.

Отже, тінізація економіки в контексті економічної безпеки України залишається вкрай актуальною проблемою. Тому вона стає об'єктом нашого наукового дослідження, метою якого є дослідження та науковий аналіз процесу тінізації в контексті економічної безпеки України.

У країнах з трансформаційною економікою на відміну від розвинених країн інститути тіньової економіки активно вивчають поряд з інститутами легальної економіки. Така ситуація зумовлена тим, що господарська діяльність у країнах з такою економікою завжди може відбуватися поза законом. У західних країнах таку поведінку господарюючого суб'єкта можна пояснити протестантською етикою.

Варто зазначити, що різні складові тіньової економіки по-різному впливають на суспільне і економічне життя країни. Доцільним у цьому зв'язку є таке структурування тіньової економіки: *неформальна економіка, прихована економіка і підпільна (кримінальна) економіка* [1, с. 37–52], розробляючи теоретичні підходи та пропонуючи відповідні практичні заходи щодо детінізації, ми передусім пропонуємо певні економічні заходи, які по суті мають стати не забороняючими, а стимулюючими, такими, що сприяли б розвитку економічної діяльності, а не приховуванню її результатів.

До *неформальної економіки* відноситься економіка домашніх господарств, яку ми розуміємо як приватні господарські одиниці, діяльність яких спрямована на задоволення власних потреб.

Домашні господарства, виробляючи продукти харчування, займаючись переробкою с/г продукції, її транспортуванням, продажем тощо, можуть мати у приватній власності засоби виробництва, за допомогою яких вони задовольняють власні господарські потреби, а також продавати залишки на ринку. Прибуток вони розподіляють на приватне споживання та приватне заощадження. Така діяльність не стає економічною небезпекою для країни, навіть не може створити економічної загрози, навпаки, в трансформаційних умовах вона дає чималу користь суспільству. По-перше, суб'єкти господарської діяльності самозайняті; по-друге, населення самостійно вирішує свої потреби у продуктах харчування, одязі тощо. За офіційними даними, щоденна дві–чотиригодинна праця кожної дієздатної людини у її власному домогосподарстві створює 10–15 % ВВП. Держава за таких умов економить ресурси для власної цільової діяльності, збільшуючи витрати коштів на освіту, медицину, бюджетне фінансування науки та інноваційної сфери тощо. Тобто у сучасних умовах невраховані офіційною статистикою доходи від домогосподарств не можуть загрожувати економічній безпеці країни, оскільки з точки зору права така діяльність не несе у собі суспільної небезпеки.

Разом з тим домогосподарства, нагромаджуючи власні кошти, починають удосконалювати власні засоби виробництва через введення

новітніх технологій у приватному господарстві, поліпшують якість виробленої продукції, збільшують масштаби виробництва, що зрештою призводить до необхідності збільшувати кількість зайнятих у домогосподарствах. Отже, «економіка для себе» (Е. Тоффлер) починає перетворюватися на економіку для суспільства, з «невидимої» – на видиму, офіційно враховувану статистикою та оподатковувану.

Таким чином, можна визначити межу, за якою частина економіки домогосподарств може перетворитися на тіньову економічну діяльність, яка в нашому розумінні може називатися *позаоподатковуваною*, тобто яка є легальною, створюється у власній оселі, але з якої не сплачуються податки. Визначення цієї межі потрібно не стільки для того, щоб дізнатися, існує чи ні *позаоподатковувана економіка*, скільки для визначення наявності/відсутності загрози національній безпеці країни. Показники високого рівня тіньової економіки наприкінці 90-х – початку 2000 років засвідчили спроможність існування української економіки за високого рівня її тінізації. Отже, потрібно визначити не стільки обсяги «тіньової частки» у ВВП країни, скільки критичну межу тінізації трансформаційних економік, за якою може настати колапс економіки та втрата державності. Знайшовши оптимальне співвідношення між легальною та тіньовою економікою, держава зможе впливати на це співвідношення з метою детінізації економіки.

Щодо *прихованої економіки*, до якої належить легальна, але офіційно не показана, то тут існує можливість прискореного накопичення капіталу з метою ведення прихованого бізнесу, тому політика у сфері безпеки в цій ситуації, по-перше, має спрямовуватися не на заборони і обмеження, а на реформування податкової системи з метою створення більш вигідних умов для легальної економіки. А по-друге, з метою детінізації прихованої економіки як частини тіньової економіки необхідно послідовно реформувати систему соціального захисту населення, щоб його гарантований рівень безпосередньо залежав від внесків працівників і підприємців на особисті пенсійні рахунки і рахунки медичного страхування [3, с. 136]. Виходячи зі сказаного, можна дійти висновку про те, що при-

хована частина тіньової економіки може нести економічну загрозу, а не економічну небезпеку для суспільства. Що можна пояснити відсутністю в трансформаційних економіках сталого ринкового інституційного середовища, що створює можливості для ведення бізнесу в «тіні».

Практика засвідчує, що держава впливає на економічний розвиток, реалізуючи бюджетну, податкову, грошово-кредитну тощо політику. А дослідивши механізми взаємодії тіньової економіки з легальною економікою, можна впевненіше здійснювати політику детінізації.

Варто зазначити, що каральні заходи держави в цьому процесі не дієві. Хоча б тому, що вилучення коштів з тіньового обороту може призвести до декапіталізації економіки з відповідним зниженням рівня зайнятості, сукупного попиту і сукупної пропозиції. А це у свою чергу зменшить інвестиційні можливості для подальшого економічного зростання в країні. Взагалі, на нашу думку, тіньова економіка – це об'єктивне явище, що існувало завжди починаючи з встановлення товарно-грошових відносин і введення державою заборон і обмежень, тобто певних законодавчих та нормативних «правил гри», економічної діяльності. У суспільстві завжди виникало бажання ухилитися від їх виконання. Тому подолати тіньову економіку неможливо, потрібно обмежувати її масштаби за допомогою державних економічних важелів, а також створювати економічно не вигідні умови для її існування.

Необхідно визнати, що існування тіньового сектору економіки в Україні значною мірою зумовлене недоліками економічної політики держави, зокрема незадовільним станом господарського законодавства. Через наявність суперечностей із цивільним законодавством господарські законодавчі норми мають певні неузгодженості, що дає підстави для ухилення від їх виконання, тобто для існування неформальної й прихованої економіки в країні.

Крім цього, причиною тінізації економіки є існуюча податкова система в Україні, що має виключно фіскальний характер – максимальне залучення надходжень до бюджету через встановлення високих податків. Становлення податкової системи України збігається з економічною кри-

зою. Це загострює проблеми наповнення державного бюджету, адже державні видатки не скорочуються, а навіть збільшуються. Таке зростання витрат пояснюється необхідністю виконання державним апаратом нових функцій, пов'язаних з розбудовою незалежної держави, а також державною підтримкою виробництва, збереженою від часів СРСР. Так, за період 1992–1999 рр. державні витрати (без урахування витрат на оборону) у реальному вимірі зросли в 3,6 разу, а реальні обсяги виробництва зменшилися вдвічі. Тобто державні витрати перевищували реальні можливості економіки [4, с. 82]. Це спонукало суб'єктів економічної діяльності до приховування результатів своєї діяльності.

Водночас значна кількість пільговиків зменшує загальну кількість платників податку, що відповідно збільшує податкове навантаження на кожного платника–непільговика. Тільки за 2000–2003 рр. було введено в дію 182 нові пільги, через що державний бюджет недоотримав 17,7 млрд грн. Починаючи з 1998 р. пільги за рахунок бюджету перевищують обсяги фактичних надходжень до цього бюджету. А надто ці пільги економічно необґрунтовані, й не стимулюють суб'єктів економічної діяльності до підвищення ефективності виробництва [5, с. 16]. Це також спонукало суб'єктів економічної діяльності до приховування своїх доходів та збільшення готівкових розрахунків. Останнє стосується передусім виплат заробітної плати «в конвертах» через великі нарахування на фонд оплати праці. Такі заробітні плати виплачуються за взаємного погодження між робітником та роботодавцем: «чорні» зарплати отримуються від неврахованої готівки з операцій, що здійснюються «в чорну», тобто через фіктивні угоди; «сірі» заробітні плати сплачуються легально, але не у вигляді заробітної плати як такої, а через премії, страхові виплати, відсотки за депозитами, дивіденди або виплати за відрядження. А оскільки ці виплати не йдуть через фонд заробітної плати, то вони вигідніші роботодавцеві через їх незначне оподаткування.

Недоотримання значної кількості податків призводить до невиконання доходної частини бюджету, що у свою чергу не забезпечить виконання державою своїх фінансових завдань. Вихо-

дом з цього становища буде прийняття Податкового кодексу, що врегулює відносини у податковій сфері, зокрема через надання переваг єдиному податку.

Наявність механізмів реалізації тінювих операцій – одна з об'єктивних причин існування «тіні» в українській економіці. До таких механізмів можна віднести умови, що створює держава, перерозподіляючи ресурси та продукти між легальним і тінювим виробництвом. Від того, як вона виконує свої обов'язки, істотно залежать обсяги тінювої економіки. Незавершені приватизаційні процеси і нестворені повноцінні умови функціонування фондового ринку України підтримують тінюву діяльність, так само, як і невисока привабливість легальної економіки та високий ризик інвестиційної діяльності, що не сприяє підприємницькій ініціативі. Саме тому пріоритетними напрямками діяльності органів держави має стати впровадження механізмів протидії тінювій економіці.

Як вже зазначалося, різні структурні елементи тінювої економіки по-різному впливають на життєдіяльність суспільства. Найнебезпечнішою є *підпільна (кримінальна) економіка*, яка має антисоціальний, злочинний, а відтак, виключно деструктивний характер.

Небезпека її розвитку полягає у наступному:

- звуженні офіційного сектору економіки, змушеному банкрутстві значної частини підприємств;
- перерозподілі національного доходу на користь паразитичного споживання;
- неконтрольованому поширенні позаправових відносин, коруптованості, захопленні політичної влади кримінальними елементами; формуванні фінансової олігархії на тлі загального зубожіння населення, що супроводжується зростанням соціально–політичного напруження у суспільстві;
- розпаді бюджетної системи, зростанні державного боргу як вимушених заходів з вирішення фінансових проблем;
- неконтрольованому впливі капіталів за кордон;
- втраті довіри населення до державного інституту [3, с. 129].

Підпільна складова тінювої економіки виявляється, зокрема, у *рейдерстві* – поглинанні

підприємств проти волі їх власників або керівників, яке не лише негативно впливає на підприємницьку діяльність, а й руйнує трудові колективи, псує інвестиційний клімат у країні [6, с. 5]. Рейдерство набуло системного характеру, оскільки у 2005–2006 рр. до схем протиправного привласнення підприємств почали широко залучатися державні та правоохоронні органи, суди, державна виконавча служба [6]. За оцінками експертів інвестиційних компаній, щорічний обсяг поглинань і злиття становить близько 3 млрд доларів, причому дві третини цих поглинань мають недружній, рейдерський, характер.

Як зазначив президент УСПП А. Кінах, рейдерство почало загрожувати не лише розвитку економіки, а й безпеці країни в цілому [7, с. 3; 8]. За словами А. Кінаха, 17 % звернень підприємців до УСПП стосуються саме проблеми рейдерства. Голова Антирейдерського союзу підприємців України В. Чміль зазначив, що кількість захоплень сягає 3000 випадків на рік. В Україні діють 30–50 спеціалізованих груп (зазвичай вони складаються з досвідчених юристів), рентабельність діяльності яких становить сотні відсотків, оскільки результативність атак сягає майже 90 %. В. Чміль вказує на те, що вітчизняне рейдерство на відміну від європейського чи американського має відчутну кримінальну складову: протиправні дії здійснюються із залученням озброєних формувань, а також співробітників судової і правоохоронної систем. Підсумовуючи, зазначимо, що причинами рейдерства, зокрема, є такі:

- політична нестабільність;
- відсутність єдиного судового реєстру, а також корупція у судовій владі;
- відсутність законів про регулювання відносин корпоративних прав;
- непрозорість приватизаційних процесів.

Таким чином, рейдерство як економічне явище, притаманне трансформаційним економікам може бути свого роду індикатором, який засвідчує правовий рівень здійснення приватизаційних процесів у країні.

Таким чином, проблема рейдерства є комплексною і лише одним введенням кримінальної відповідальності за силовий (найпростіший) варіант рейдерства її не вирішити. Отже,

необхідним є впровадження систематичних заходів [9, с. 129–136].

Крім рейдерства, виразним виявом підпільної економіки є корупція – одна з найбільших економічних небезпек в Україні. У широкому розумінні корупція є складним соціально-економічним (насамперед асоціальним) явищем, що виникає в процесі реалізації тінювих економічних відносин між посадовими особами та іншими суб'єктами з метою задоволення особистих інтересів? через комерціалізацію суспільних благ і цінностей. У вузькому розумінні корупція – це комерціалізація посадовими особами своїх функціональних обов'язків [1, с. 165–166].

Дослідження корупції в Україні стає актуальним як з точки зору оцінки ефективності проведення реформ у сфері оподаткування, так і з точки зору становлення інституту громадської думки в частині її адекватності реальним процесам, що відбуваються в економіці. Громадська думка, перетворена на «криве дзеркало» антикорупційних реформ, стає фактором ризику їх ефективності.

Через відсутність прозорості, передбачуваності та простоти інституційних реформ адекватного уявлення про корупцію потребує як держава, так і громадськість. Посилення корупції призводить до погіршення інституційної рівноваги, а отже, до економічної небезпеки. Отже, необхідно проводити детінізацію економіки, в контексті якої рішуче долати корупцію як інститут тінювої економіки через здійснення комплексу радикальних економічних правових, організаційних і адміністративних заходів.

Однією з головних проблем щодо економічної безпеки як у трансформаційних економіках загалом, так і в Україні зокрема є зрощення бізнесу і влади. Якщо виходити з того, що мотивацією суб'єктів економічної діяльності як у легальній економіці, так і в тінювій є раціональна поведінка людини, то тінюва економічна діяльність, не маючи соціально-економічних зобов'язань і суспільно-політичного навантаження, може спрямовувати отримані від своєї діяльності прибутки не на розширення виробництва, а на лобювання власних інтересів. Тому бізнес і йде до влади. Це можна пояснити, по-перше, егоїстичним задоволенням особистих амбіцій бізнесменів, по-друге,

необхідністю створити умови для подальшої капіталізації своєї власності; по-третє, захистити свій бізнес.

У трансформаційних умовах бізнесменам зручніше бути в «тіні», оскільки «ціна легальності» – підпорядкування закону, набагато вища за «ціну позалегалітності» – порушення чинного законодавства. Крім того, бізнесмени не прагнуть показувати свої приховані капітали, оскільки з них як мінімум потрібно сплатити податки, а як максимум – показати джерело походження. Отже, нижчі або навіть відсутні трансакційні витрати спонукають бізнесменів здійснювати капіталізацію прибутку в Україні через тіньові механізми.

Проте не всіх суб'єктів економічної діяльності реалії трансформаційних економік спокушають вийти у «тінь». Тобто є ті, хто за жодних обставин цього не зробить. Так само вони не підуть і у владні структури, оскільки для цього, по-перше, потрібні великі гроші, а по-друге, вони не зможуть комерціалізувати свої посадові обов'язки, інакше кажучи, стати корупціонерами, чого, на жаль, у більшості випадків вимагають сучасні корпоративно-кланові владні структури.

До них можна віднести середній клас, що зароджується, який проявив себе на майданах всієї України у 2004 р.. Тому можна дійти висновку, що політики у нас – аматори, а бізнесмени – професіонали.

Суб'єкти економічної діяльності, що вже діють у «тіні», прагнуть виходу з неї не лише тому, що бояться покарань, а й для того, щоб легалізовані доходи приносили їм користь. З цією метою вони йдуть у владу і, отримуючи політичну підтримку, беручи участь у законотворчості через лобіювання власних інтересів, «відмивають» гроші, вкладаючи їх в офіційну економіку. Тому нечесно отримані та приховані гроші легше «відмиваються» через СЕЗ (спеціальні економічні зони), через офшори. Найбільші за обсягами іноземні інвестиції – це переважно вітчизняні гроші, повернені з-за кордону. Вони отримані у тіньовому бізнесі та капіталізовані в офіційній економіці під виглядом іноземних інвестицій [10]. Підтвердженням цьому є дані з Довідки «Про заходи щодо запобігання непродуктивно-му впливу капіталів за межі України» Ради

національної безпеки і оборони України [11]. Так, за 2004 р. – 9 місяців 2006 р. непродуктивний (а в нашому розумінні – нелегальний) вплив капіталу лише за операціями, що фіксуються платіжним балансом, становив 12,9 млрд дол. США. При цьому обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ), залучених в економіку України за цей період, склали 13,2 млрд доларів [11].

Слід зауважити, що, на нашу думку, втеча капіталу з країни зовсім не означає, що він є непродуктивним. Навпаки, капітал шукає вищої норми прибутку, а тому й «тікає» за кордон, де можуть бути кращі умови для його капіталізації. Отже, неофіційний вплив капіталу за кордон у таких обсягах не лише позбавляє країну життєво необхідних фінансових ресурсів, а й призводить до порушення основних макроекономічних показників, дисбалансу на фінансовому і валютному ринках, зменшення бюджетних доходів та доходів населення в цілому, а отже, до економічної небезпеки країни.

Існує думка, що економічний спад у легальній економіці корелює з масштабами і обсягами тіньової економіки. Тобто економічний спад у легальній економіці супроводжується підйомом у тіньовій економіці. Але це не проста лінійна залежність, коли збільшується тіньовий сектор економіки за рахунок перекачування економічних ресурсів від легальної економіки до нелегальної. Темпи економічного зростання легальної економіки зменшуються тому, що тіньова економічна діяльність розвивається завдяки своїм перевагам. У тіньовій економіці більш сприятливий інвестиційний клімат, тому сумарне зростання у тіньовому секторі виходить більшим, ніж у легальному. Це свідчить про невивідність економічної діяльності у легальному секторі економіки з точки зору її ефективності.

З метою посилення протидії тіньовій економіці та подальшого запобігання економічній небезпеці в Україні необхідно:

- відокремити владу від бізнесу;
- легалізувати приховані від оподаткування доходи, отримані некримінальним шляхом;
- створити такі умови для підприємницької діяльності, щоб тіньова економічна діяльність була неефективною та економічно невивідною;

– долати кримінальну економічну діяльність як економічними методами (високими штрафами), так і адміністративно-кримінальними.

З метою забезпечення економічної безпеки в країні діють необхідні нормативно-правові акти. Відповідно до ст. 92 (п. 17) Конституції України [12] основи національної безпеки мають визначатися законом України. Проте процедур для цього ще не визначено, і у такому розумінні цю вимогу досі не виконано.

За рішенням Ради національної безпеки і оборони України у 2005 р. був започаткований процес реформування сектору безпеки України [13, с. 103–104]. Перший етап, пов'язаний з визначенням концептуальних засад реформи і аналізом загроз безпеці України, вже пройдено, його результатом стала розробка *Стратегії національної безпеки України*. На другому етапі оцінено стан окремих структур сектору безпеки. Третій етап, присвячений розробці моделі сектору безпеки зразка 2015 року, завершено у 2007 р. Четвертий етап стане етапом остаточного втілення цієї моделі.

Стратегія національної безпеки України містить основні виклики і загрози здійсненню забезпечення захисту національних інтересів особи, суспільства і держави. Поміж них при реформуванні сектору безпеки з метою вирішення поставленої нами проблеми потрібно брати до уваги такі:

– неефективність захисту права власності через непослідовність державної політики, неналежну роботу судової системи та поширення рейдерських захоплень господарських об'єктів;

– неефективність боротьби з контрабандою, що підриває конкурентоспроможність вітчизняних товарів на внутрішньому ринку;

– високий рівень тінізації економіки, обумовлений, зокрема, поширенням тіньової зайнятості, напівлегальних методів ухилення від оподаткування, криміналізацією економічних відносин, наявністю в країні організованих злочинних угруповань, що претендують на контроль над діяльністю частини суб'єктів господарської діяльності;

– посилення загрози міжнародного тероризму внаслідок ймовірності використання зброї масового ураження та зацікавленості міжнародних

злочинних угруповань у транзитному потенціалі України щодо «відмивання» брудних грошей, незаконної міграції, торгівлі людьми, зброєю, небезпечними матеріалами, наркотичними речовинами тощо;

– посилення негативного зовнішнього впливу на інформаційний простір України (наближається до критичного стан безпеки інформаційно-комп'ютерних систем у сферах державного управління, фінансової і банківської систем, енергетики, транспорту, внутрішніх та міжнародних комунікацій тощо).

У процесі реформування сектору безпеки мають бути гарантовані дотримання прав і свобод людини, відкритість правової інформації, законність, гармонізація міжнародних та національних стандартів у сфері правозахисної діяльності, зокрема щодо права власності. Усе це відповідає нашим уявленням про детінізацію економіки. Отже, *детінізація економіки* – створення такого інституційного середовища в країні, де тіньова економіка стала б економічно не вигідною. Інституційні перетворення мають здійснюватись у спосіб максимального врахування інтересів суб'єктів господарювання в сприятливих для легальної економічної діяльності умовах.

Враховуючи усе вищезазначене, можна дійти таких **висновків та внести такі пропозиції**:

– зростання цінності людської особистості через підвищення демократизації суспільства сприятиме звууженню тіньового сектору зайнятості в Україні;

– каральні дії щодо обмеження тіньової економіки України є не найкращими, тому їх потрібно підкріпити цілісною системою дій, яка була б спрямована на створення сприятливих умов для легальної економіки; разом з тим кримінальну складову лише заохочувальними методами подолати неможливо;

– актуальним стає вдосконалення комплексного використання господарсько-правових, адміністративно-правових і кримінально-правових заходів, спрямованих на подолання підпільної (кримінальної) складової тіньової економіки України;

– детінізація економіки України повинна мати нерушівний характер щодо залучення

капіталів некримінального походження в легальну економіку; це підвищить сукупний попит у країні, що сприятиме економічній безпеці;

– продовження податкової реформи України уможливить позитивний вплив на процеси детінізації економіки з метою максимального залучення в національну економіку коштів, що приховані від надмірного оподаткування та відпливають за кордон;

– ефективна стратегія детінізації економіки України має узгоджуватися з реформуванням оплати праці та системи соціального захисту населення, промисловою політикою та реальними структурними перетвореннями в країні в контексті розвитку європейської інтеграції;

– заходи детінізації в Україні мають вживатися не лише з метою оздоровлення та зростання її економіки, а й для зміцнення держави в контексті її економічної та національної безпеки за умов європейської інтеграції, вступу до СОТ.

Список використаних джерел

1. Мазур І. І. Детінізація економіки в контексті економічної безпеки України / Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – Вип. № 4. – 292 с.

2. Blades D. The hidden economy and the national accounts // OECD (Occasional Studies). – Paris, 1982. – P. 28–44.

3. Концепція економічної безпеки України / Керівник проекту В. М. Гесць // Ін-т економічного прогнозування. – К.: Логос, 1999.

4. Шелудько Н. М. Проблема тіньової економіки в Україні // Фінанси України. – 2002. – № 9.

5. Тінізація економіки та шляхи її подолання: Мат–ли засідання «круглого столу». – К.: НІСД, 2003. – 80 с.

6. Краснодарська З. Вакцина проти рейдерства // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 42.

7. Малолеткова О. Підприємців учать відбиватися від рейдерів // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 34.

8. <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/1.htm>.

9. Варналій З. С., Мазур І. І. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2(3). – С. 129–136.

10. Мазур І. І. Мат–ли методол. семінару від 22 березня 2006 р. «Вплив тіньової економіки на капіталізацію економіки в Україні» // Економічна теорія. – 2006. – № 2. – С. 104–106.

11. <http://www.rainbow.gov.ua/action/2007/02/0220ese1.pdf>.

12. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

13. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2006 році: Експертна доповідь. – К.: ПП «Інтертехнологія» ТОВ, 2007. – 256 с.